

Johannes Hemleben

MYŠLENKA ZNOVUVTĚLOVÁNÍ

Myšlenka znovuvtělování, reinkarnace, je prastará. Tvoří základ hinduismu a brahmanismu je předpokladem k tomu, abychom porozuměli svatým knihám Indů, Védám, upanišadám a Bhagavadgítě. Dlouho předtím však, než píle indologů pečlivým studiem sanskrtu znovu odkryla zapomenutý duchovní svět Indie a zpřístupnila ho Evropě, existovala myšlenka opakovaných pozemských životů člověka jako spodní duchovní proud i na Západě. Viděli jsme, že toto vědění vstoupilo do Egyptské knihy mrtvých, že Pythagoras učil ideji reinkarnace a že sám takový Říman jako Vergilius se k ní hlásil. V platonismu a novoplatonismu byla tato myšlenka nosná a z nich se dostala do raně křesťanských kruhů.

Potom vsak roku 553 za císaře Justiniána I, učinila oficiální přítrž všem takovým tendencím římská církev rozhodnutím koncilu v Konstantinopoli. Stanovilo se, že kdo učí smyšlenou preexistenci duše, budiž proklet. Kdo tedy dále věří v reinkarnaci, je kacír a musí počítat odpovídajícím pronásledováním a trestem. Nebránilo to však tomu, aby se jednotlivci stále znovu nehlásili k zakázané ideji, ba i sám Dante považoval znovuvtělování za určitých okolností za možné.

Natrvalo však pravdu nelze umlčet. S nástupem novověku se prastaré myšlenky probudily. Jak jsme již viděli, hlásili se skoro všichni osvícenci nejen k všeobecné myšlence nesmrtnosti, nýbrž také k myšlence reinkarnace. Citovali jsme tu již Lessingovo a Goethovo přiznání. Sám nepřítel církve Voltaire říká, že „učení o znovuvtělování není ani nesmyslné, ani nic neříkající... Narodit se dvakrát není o nic zázračnější, než narodit se jednou. Zmřtvychnutí je první a poslední věc přírody.“ Anebo göttingenský profesor fyziky a filosofie Georg Christoph Lindenberg: „Nemohu se zbavit myšlenky, že jsem zemřel, než jsem se narodil, a smrtí se opět vracím do onoho stavu. V mnohém ohledu je to štěstí, že tuto představu nelze vidět zřetelně. I když člověk může uhodnout tajemství přírody, bylo by to přece proti jejímu zájmu, kdyby to mohl dokázat. Umřít a zase ožít se vzpomínkou na předchozí existenci, tomu říkáme omdlít a probat se z mdlob; znovu se probudit s novými orgány, které se musí teprve znovu utvářet, tomu se říká narodit se...“ A vynálezce bleskosvodu, Benjamin Franklin, napsal pro sebe ve věku 23 let následující náhrobní nápis:

„Zde odpočívá tělo knihtiskaře Benjamina Franklina jako potrava červům, podobno vazbě staré knihy, z níž byl vyňat obsah zbavený nápisu a pozlacení. Dílo samo se však neztratí, nýbrž vyjde jednou znovu v novějším, krásnějším vydání, prohlédnuto a opraveno autorem.“

Všechna tato přitakání k myšlence znovuvtělení, k nimž mohou být libovolně přidávána další, vznikla samostatně na Západě, neovlivněna zvenčí. To se ovšem změnilo s výše zmíněným „objevením“ indického náboženství a filosofie. Tak dle Schopenhauerova vlastního výroku myšlenka reinkarnace přispěla bytostně ke vzniku jeho filosofického díla. A vlivem Schopenhauerovy filosofie se rozšířil tento indický duchovní svět v Evropě. Ukazuje to například následující vyznání Richarda Wagnera, jehož celý okruh přátel se hlásil k Schopenhauerovi: „Reinkarnace a karma tvoří kouzelný, naprosto nedostižný světový mýtus, vedle něhož se ovšem musí každé jiné dogma jevit malicherným a omezeným.“

Kdo však přesně dbá na základní tón zde citovaných ostatních výroků, ten vnímá „hlas já“, který je všem společný. Tento „hlas já“ je v protikladu k usilování indické filosofie, která chce dosáhnouti nirvány uhašením já. To mělo své opodstatnění v předkřesťanské době, v níž šířili své myšlenky velcí indiští učitelé až po Gautamu Buddhu (560-480 př. Kr.). Buddha musel své žáky se vším důrazem varovat před pobytem na zemi. Neboť - tak to on viděl - na zemi působí smrt, nejen jako konec života, nýbrž ve všem, co způsobuje bolest: stáří, nemoc, odloučení a ve všem smrt, která ničí život. Musel jim to důkladně vštěpovat slovy: „Špatně pochodíte, jestliže se spojíte se zemí, neboť síly smrti působící na zemi jsou silnější než vaše duše.“

Cílem západního člověka byl oproti tomu vývoj individuality, v sobě spočívající osobnosti, která poznává ve svobodě. To nám chtěl připomenout Rudolf Steiner ve větě formulované takto: „Protože Buddha měl pravdu, musel přijít Kristus.“ Na zem musela přijít moc, která je silnější, mocnější než smrt, Ježíš Kristus. Jestliže chce jednotlivý člověk přežít, musí se ve svém nitru spojit s takovou silou. Takové je vlastní poselství křesťanství, od počátku hlásání křesťanské zvěsti až po dnešek, přinejmenším tam, kde je křesťanství ještě živé.

Rozhodující však není jenom to, zda existuje uznání opakovaných pozemských životů, nýbrž zda se toto poznání získalo ze souhlasu či nesouhlasu s tím, že země a člověk spolu souvisí. Dnes už máme méně co činit s východním pesimismem, opírajícím se o Schopenhauera, než s učením jógy šířícím se jako záplava. I ona vychází z buddhismu a nelze ji nezkresleně od něj oddělit. Ve své podstatě je to učení předkřesťanské, které nás dnes dále nevede. My se tedy nebudeme zabývat konfrontací s různými systémy, jógy, nýbrž pojednáme o vzpomínce na minulé životy skrze hypnózu.

V roce 1956 vyšla v USA kniha *The search for Bridey Murphy*, již sepsal Morey Bernstein a která vyšla v němčině pod názvem *Protokoll einer Wiedergeburt*. Pojednává o experimentech, které prováděl americký obchodník a burzovní makléř Bernstein jako amatérský hypnotizér za pomoci média nazývaného Ruth Simmons, a to v šesti seancích v době od listopadu 1952 do října 1953. Kniha se dočkala vícera vydání, v roce 1973 se prodalo přes milión výtisků.

Namísto běžného cíle spiritistických seancí vyhledávajících kontakt s mrtvými šlo Bernsteinovi o to, aby cestou „hyperamnézie“, to znamená vyzvednutím zmizelých paměťových stavů z nevědomí, dovedl vědomí média zpět až ke zrození. Nadto si Bernstein troufl na pokus proniknout až do života před narozením a nakonec probudit vzpomínku na dřívější inkarnaci. V hlubokém transu popisovalo médium, co prožívá: Dřívější existenci jako dítě v Corku v Irsku a pak jako hospodyně v irském hlavním městě Belfastu. Narodila se roku 1798, jmenovala se Bridey Murphyová, jako provdaná žena se jmenovala MacCarthyová. Zemřela roku 1864 ve věku 66 let následkem pádu ze schodů. Toto a mnohé - z vnějšího hlediska bezvýznamné - detaily médium odhalovalo; byl učiněn magnetofonový záznam a otištěn ve zprávě. Rozumí se samosebou, že Bernsteinova publikace vyvolala v americké veřejnosti živou diskusi. Bernstein publikovaná sdělení prozíravě neověřoval sám, nýbrž tuto práci předal třetí nezúčastněné osobě, žurnalistovi Williamu J. Barkerovi, který z pověření chicagského deníku *Daily News* odjel do Irska a na místě prověřil pravdivost údajů od média. I když ne zcela bez mezer, přece jen Barker protokolované výpovědi v zásadě potvrdil.

Jak Bernstein, tak Barker se jistě i z taktických důvodů drželi zpátky ve svých závěrech. Avšak z celkových ukazatelů vyplývá, že výsledek šesti sezení po všech ověřeních nepovažovali za pochybný, nýbrž za sdělenou skutečnost. Místo vlastního mínění použili slov váženého britského psychiatra, Sira Alexandra Cannona, a citují z

jeho knihy *The Power Within*: „Po léta jsem nepovažoval teorii opětovného zrození za nic víc než duchařské pověry. Vynaložil jsem všechnu námahu k tomu, abych ji vyvrátil a dokonce jsem vyčítal médiím, že žvaní nesmysly. Ale v průběhu času mi jedno médium po druhém vyprávělo pokaždé totéž, ačkoli mezi nimi byly velké rozdíly v individuálním světovém názoru. Mezitím jsem prozkoumal více než tisíc případů a musím připustit, že něco takového jako putování duší skutečně existuje.“

Nejsme v situaci, abychom mohli prozkoumat oněch tisíc případů Sira Alexandra Cannona. Totéž platí pro údaje jiných vědců, jako například Švýcara K. E. Mullera, který ve své knize *Reincarnation Based on Facts*, vydané v Anglii, hovoří o stovkách zaznamenaných vzpomínek na dřívější život. Také Švéd Nils-Olof Jacobson uvádí příklady lidí - obzvláště často jsou to děti - kteří se v určitých okamžicích rozpomínají na některý svůj dřívější život na zemi - bez hypnózy či sugesce. Neméně než tisíc případů shromáždil americký psychiatr Jan Stevenson; u jeho případů se různým způsobem objevilo něco o jejich dřívějších životech. Jeho sdělení pokládáme za natolik typická, že jedno z nich v závěru knihy ve Svědectvích uvádíme. Je to „Případ Jasbir“. I samotní parapsychologové tehdejšího SSSR a Československa začali po zprávě Ostrandera a Schroedera zahrnovat do svých bádání o mimosmyslovém vnímání možnost reinkarnace.

V konečném součtu došlo ke světónázorovému otřesu nutícím civilizované lidstvo, aby se nově zamyslelo nad dosavadními základy svého učení o člověku. Po celém světě teď stále více lidí objevuje pro sebe ideu reinkarnace a vyzývá k výměně názorů jí se týkajících. K tomu si připomeňme ještě hlas dvou lidí, kteří během svého života došli k jistotě, že člověk žije jako individualita na zemi vícekrát: je to americký „automobilový král“ Henry Ford a německý spisovatel Christian Morgenstern. V roce 1929 vyšel současně v USA a v Německu pod titulem *So zwingen wir das Leben!* otištěn rozhovor Henryho Forda se spisovatelem Ralphem Waldo Trinem, známým i v Evropě především díky knize *In Harmonie mit dem Unendlichen*. Na začátku rozhovoru obdivuje Trine Fordovo životní dílo. Prošel právě obrovský areál automobilky v Dearbornu a žasne, jak jediný člověk „vytvořil během pětadvaceti let takový ohromný závod takřka z ničeho. To se zdá být lidsky téměř nemožné.“ Na to Ford bezprostředně odporuje: „Tak to není, že takřka z ničeho“, vždyť „každý člověk začíná se všemi možnostmi...“ O chvíli později bude zřejmé, co tím chtěl Ford konkrétně říci.

Proč může jeden člověk toto, jiný něco jiného? Každý si s sebou přinesl své určité schopnosti, nadání. V té věci myslí Ford konkrétně. „Co jedni, jak se zdá, pokládají za obzvláštní dar či talent, to je podle mého názoru plod dlouhé zkušenosti nabývané v mnoha životech. K tomu musím předeslat, že věřím, že se rodíme znovu. Vy i já, my všichni se mnohokrát rodíme, žijeme mnoho životů a hromadíme bohatou zkušenost. Čím více životů máme za sebou, o to více víme. Ten zdánlivý ‚dar‘ intuice je ve skutečnosti těžce nabytá zkušenost.“

Střízlivě a jasně zde Ford vyjadřuje svůj názor na smysl života. Cílem radosti a bolesti není požitek a smutek, nýbrž výhradně zkušenost. Pouze zkušeností člověk uzrává, zkušenost dává životu smysl a obsah. To potvrzuje Trine Fordovi dále v rozhovoru slovy: „K vašim základním názorům na život patří víra v opětovné životy, reinkarnaci, která pravděpodobně vyrůstá z toho, že věříte, že asi jediný význam života je ‚zkušenost‘ ...“ Vidíme, jak Trine oťukává - slovy „pravděpodobně“, „asi“ dává jasně najevo svou nejistotu. A přece i on má své pevné mínění o tom, jestli je člověk smrtelný nebo nesmrtelný: „Já věřím, že naše vědomá individualita se nikdy neztrácí. Ať se ocitneme v jakékoliv sféře, vždycky si budeme vědomi svého vrozeného práva myslet, a každá nová zkušenost vylepšuje náš charakter.“ Trine

považuje za pravděpodobné, že nejen Země, nýbrž také ostatní planety přicházejí v úvahu jako dějiště dalšího lidského vývoje.

Do tohoto komplexu otázek se Ford nepouští. Považuje za neplodné o nich teoretizovat, neboť takové věci jsou nekontrolovatelné. On stojí oběma nohama pevně na zemi, nevyhledává hypotézy, nýbrž fakta. Dvě věci jsou mu jasné: „Předně jsme svým vědomým věděním plně vázáni na přítomnou fázi života; za druhé nejsme nikdy ve svém nejlepším stavu přesvědčeni o tom, že okamžitá fáze je všechno. Proč“, ptá se Ford, „mluvíme vlastně o současném životě? - Vždycky to bude současný život, život je vždycky život, a čím je plnější a bohatší, tím je současnost současnější ... Není jiný život, je jen tento život, který stále pokračuje a je stále dokonalejší. Život nemůže umřít. Longfellow měl pravdu: ‚Smrt neexistuje.‘ To není básnění, ale vědecky podložená pravda. Život, který by mohl umřít, by nebyl život.“

Na konci rozhovoru shrnuje Henry Ford precizně svůj názor ještě jednou a říká Trineovi: „Chtěl jste slyšet můj názor. Nuže, to je všechno, co se k tomu vůbec dá říci. Očekávám, že si ponechám svoji ústřední buňku, či co to je, co tvoří jádro mé osobnosti. Očekávám, že i nadále budu nacházet určité podmínky k životu, jako jsem je nacházel tady na Zemi, a že se jim budu přizpůsobovat, jako se přizpůsobuji těm zde.“

Vyjádřením těchto svých dvou očekávání vyslovil Henry Ford věcně myšlenku opakovaných pozemských životů. Byl to sice Američan, ale duchovní tradice Západu v něm stále působila.

Christian Morgenstern (1871-1914) vyslovil jako dvanáctiletý, dlouho před svým setkáním s dílem a osobností Rudolfa Steinera, myšlenku reinkarnace ve své básni „Wie oft wohl bin ich schon gewandelt. . .“ (Kolikrát asi jsem již kráčel ...), kterou uvádíme ve Svědectvích v závěru knihy. Vedle toho najdeme jeho myšlenky o smyslu života ve formě aforismů mezi jeho deníkovými poznámkami za období třiačtyřiceti let. Tak roku 1908 napsal Morgenstern jako sedmatřicetiletý odvážnou větu: „Co je náboženství? Chtít se v celé věčnosti dále a výše vyvíjet.“ Tato výpověď je jiným doplněním zápisu z deníku: „Člověku porozumíme teprve - sub specie reincarnationis.“ Tuto větu Morgenstern vědomě formuloval opíraje se o často citované „sub specie ternitatis“, protože kdo říká „sub specie ternitatis“ (z pohledu věčnosti), zřiká se často jakéhokoli dalšího tvoření myšlenek. Chce poukázat na to, že veškeré vezdejší dění se musí pohledem z druhého břehu jevit relativně nedůležitým, že ale absolutní posuzování překračuje měřítko lidských schopností. „Sub specie reincarnationis“ (z pohledu znovuvtělení), tak míní Morgenstern, teprve začíná chápavé porozumění lidské bytosti. Člověk je v neustálém vývoji a vývoj jej vede od inkarnace k inkarnaci na jeho cestě nekonečnými věky. Jen tak je pro Morgensterna smysl života vytyžitelný. Do svého deníku si v roce 1911 píše: „Lidstvo již dávno dostalo všechno, co lze dostat. Ale musí to stále přijímat a zpracovávat nově a v nové formě.“

Například učení o reinkarnaci je tady už dávno. Ale muselo být na chvíli odloženo - celá evropská civilizace se vrací k odloženému. Cyklus tedy splnil své, teď může toto učení jako nesmírné dobrodiní znovu vstoupit do procesu západního vývoje. V tom smyslu, který je teprve nyní možný, dva tisíce let po zjevení Krista, ve zcela jiném smyslu než dříve bude nyní znovu oplodňovat, osvěcovat a osvobozovat lidstvo.“

Kdo má příležitost hovořit o tomto tématu s mladými lidmi, může zakusit udivující potvrzení tohoto Morgensternova optimismu. Jeví se jim absolutně samozřejmým, že člověk vstupuje na Zemi jako na jeviště svého vývoje, opět ji opouští a zase ji vyhledává. Jen tak je jim srozumitelný smysl studia, cvičení a sbírání zkušeností.

Uvažují jako Lessing, který řekl: „Proč bych se neměl navracet tak často, nakolik je mi zapotřebí k nabytí nových znalostí, nových dovedností? Odnáším si snad toho najednou tolik, aby nestálo za námahu se už vracet?“

Pojem reinkarnace se nesmí od pojmu karma oddělovat. Nejsme s to určit, kdy se tyto pojmy poprvé v historii objevily. Karma je - snad by se tak dala přibližně definovat - zákon osudu, jímž činy jednoho nebo více pozemských životů se stávají následkem v budoucích vtěleních. To nevyklučuje, že karma se může projevit již v tomtéž životě. Vědomí karmy je na místě základního názoru křesťanského středověku, který známe z věty: „Neboť jejich činy je následují.“ Učení karmy k tomu dodává: Ale následky se neprojevují jen do říše mrtvých, nýbrž účinky pozemských činů provázejí člověka až za smrt a za nové narození, do následujících inkarnací. Rudolf Steiner jako nikdo jiný dal pojmu reinkarnace a karma nový obsah. Roku 1901 začal veřejně přednášet své učení, které později dostalo jméno anthroposofie, a již roku 1903 vyšel malý spisek Reinkarnace a karma s podtitulem „Z hlediska moderní přírodovědy nutné představy“. Tím je naznačeno, že budoucí názor na tento svět a onen svět se nesmí vrátit zpátky ke stavu vědomí před počátkem přírodní vědy, nýbrž musí vždy vycházet z jasného vědomí získaného vědou nové doby. V úvodu připomíná Rudolf Steiner florentského dvorního lékaře Francesca Rediho, jemuž se jako prvnímu podařil důkaz, že v přírodě neexistuje žádné „prastvoření“ živých bytostí, nýbrž že veškerý život se vyvíjí z již stávajícího života: „Omne vivum ex vivo.“ Redi žil v letech 1626 až 1698. Až do jeho doby platilo mínění, že červi, plži, hmyz a jiní nižší živočichové povstali z bahna, hnilobného masa, sýra či podobně. Redi poznal, že toto se zakládá na omylu, že například červi vznikají z vajíček kladených mouchami. O dvě století později pomohl této teorii k jejímu definitivnímu uznání Louis Pasteur (1822-1895) svými pracemi o procesu kvašení a bakteriích v něm působících. Dnes sotva pochopíme, že Rediho objev narazil na odpor, ba že Redi nejprve sklízel posměch. My dnes nechováme sebemenší pochybnost o tom, že věta „vše živé vzniká ze živého“ má obecnou platnost.

Rudolf Steiner doplnil v roce 1903 Rediho větu touto tezí: „Veškeré duševno pochází z duševna.“ Steiner tím chce říci, že duševno nelze odvozovat z fyzického, že ale ani duševno nepovstalo z nicoty či nějakým zázrakem, nýbrž „přirozeným“ způsobem z existující duševní substance. Ta je právě tak v neustálém vývoji jako fyzický organismus dítěte.

Konkrétně to znamená, že duchovní duše člověka je preexistentní. Početím je jí nabídnuta možnost se vtělit. Steiner uvádí, že přibližně do tří týdnů po početí trvá čistě vegetativní proces. Od tohoto bodu se preexistentní duše spojuje s fyzickým životním zárodkem. Je-li tento vývoj svévolně přerušeno, zabrání se vtělení duše - je vyhnána, odehnána (německy „ab-getrieben“, pozn. překl.). V ostatních případech je cesta ke zrození a k pozemskému životu volná. Duše může dosáhnout vtělení a na zemi se podle „zákonu karmy“ v těle dále vyvíjet. Tento zákon říká, že vše, co ve svém současném životě mohu a činím, zde nestojí odděleně jako zázrak, nýbrž souvisí jako následek s dřívějšími formami existence mé duše i jako příčina s těmi pozdějšími. I když zákonem příčiny a následku v duševně-duchovní oblasti není vše objasněno, máme přece jen v ruce klíč k řešení mnohých životních otázek.

Člověk vždy stojí mezi svou vlastní minulostí a svou budoucností. Čím v přítomnosti je a co si vyžívá, to je důsledek jeho minulého života. Nemůže ze sebe setřást následky své minulosti, musí být takový, jakým se svým vlastním chováním stal. Jakkoli může omluvně odkazovat na zděděné fyzické předpoklady a zvláštní životní okolnosti, které jej ovlivnily, vždy zůstává v jádru zodpovědným za své současné bytí. Ba i když se snaží „vysvětlit“ vlastní minulost podstatně z vnějších

okolností, vůči budoucnosti to nijak nepomůže. Příliš přesně jednotlivce prohlédá, jak rozhodujícím způsobem on sám připravuje tuto budoucnost svým chováním, svým konáním v daném okamžiku. Každé jednání, každé opomenutí má své důsledky, ale také každá myšlenka a každý pocit mají svůj účinek. Jak významné může být pro další průběh života jediné slovo, ano nebo ne! I když takto nemůžeme chápat každý osud, přesto platí životní pravidlo, že „co člověk seje, bude sklízet“.

Ovšem tato věta nesmí být vykládána příliš úzce. Některá setba vzejde teprve po smrti a bude sklížena až v příštím životě. V tomto smyslu je vše, co zde člověka „potká“, následkem činů z jeho minulého pozemského života. To míní Rudolf Steiner větou, kde říká, že „v jednom životě se lidský duch jeví jako opakování sebe sama s plody svých minulých zážitků z předcházejících životů“.

Rudolf Steiner zemřel roku 1925. Všeobecný souhlas jeho výpovědi od té doby nenalezly. Přesto po druhé světové válce došlo k obrátu v náladě, který bychom neměli přeslechnout. Otázka „kdo jsem?“ se dnes klade mnohem naléhavěji než třeba počátkem 20. století. A samovolně zaznívají pak obě další otázky „odkud pocházím a kam jdu?“ Rovněž odpověď „byl jsem, jsem a vždy budu“ visí dnes ve vzduchu. Avšak ze všeobecně panující nejistoty ve všech světonázorových otázkách si člověk netroufá tento náhled brát jako poznatek, nýbrž bere jej pouze jako „věc víry“. Tím se ale nic nezíská. Chybí důvěra ve schopnost myšlení utvářet úsudky o pravdivém a nepravdivém pro nadsmyslovou oblast. Tato nedůvěra vůči vlastní myšlenkové síle je pochopitelná a oprávněná, protože kdo celoživotně myslel jen skutečnosti smyslového světa, nemůže čekat, že jeho myšlení bude stejným způsobem schopno chápat nadsmyslové skutečnosti, je-li v této oblasti necvičeno.

Rudolf Steiner dával příležitostně příklady reinkarnací, do jisté míry jako školské příklady, aby názorně poskytl pohled na opakované pozemské životy. Již dříve zmíněné znovuvtělení proroka Eliáše v Janu Křtiteli pokračovalo dle Steinera v malíři Raffaelovi a romantikovi Novalisovi. Steiner nevyžadoval, aby se takovýmto sdělením „věřilo“, nýbrž očekával od posluchače či čtenáře, že takováto sdělení nepředpojatě přijme a rozjímavě se nad nimi zamyslí.

Takováto zdrženlivě pronášená „zjevení“ byla přesto uvnitř jeho celkového životního díla do roku 1923 spíše raritou. To se změnilo v jeho posledním roce života. V čase od 25. ledna do 28. září 1924 pronesl Rudolf Steiner před svými žáky celkem 82 přednášek na deseti místech v Evropě na téma „Esoterní pojednání o karmických souvislostech“. V nich uvádí četné příklady, jak probíhala cesta vícero vtěleními u historicky většinou známých osobností. Správa pozůstalosti Rudolfa Steinera vydala tato - nakolik víme - první „karmická bádání“ v dějinách lidstva v celkem šesti svazcích. Dnešního čtenáře, na nějž „odhalení“ z roku 1924 působí jako senzace, je nutno upozornit na didaktický princip, který všechna tato sdělení o opětovných vtěleních prostupuje. Steiner věděl o nebezpečnosti veřejných sdělování karmických souvislostí. Lessing, Lichtenberg a jiní, jak jsme viděli, odkazovali nato, že je dobré, aby v člověku žádná vzpomínka na dřívější pozemský život nebyla. Tak psal Lessing: „Dobře mi, že to zapomínám! Vzpomínka na mé dřívější stavy by mi znemožňovala správně využívat můj stav nynější.“

Současné zkušenosti potvrzují tyto Lessingovy domněnky. Je již zapotřebí duševní disciplíny a zralosti zvláštního druhu, chceme-li být zpraveni o své vlastní minulosti, aniž bychom utrpěli škodu. Dokořán jsou otevřeny všechny brány slabostem všeho druhu, jako jsou sebeklam, zaujatost sebou samým, ješitnost atd. Proti tomu dává Steiner množství rad, jak člověk může k těmto nebezpečím přistupovat a přitom zůstat stát na střízlivě věcné půdě současného pozemského

života. Pod to spadají i cvičení ke stupňování a rozšiřování vědomí, aby se školil smysl pro osudové souvislosti.

Se Steinerem jsme toho názoru, že je dnes na čase, aby si lidstvo nově uvědomilo myšlenky opakovaných pozemských životů a je utvářejícího zákona osudu. Nově a způsobem odpovídajícím současnosti lze „sub specie reincarnationis“ pohlížet nejen na otázky po říši mrtvých, po nebi a pekle, po nesmrtelnosti a věčnosti, nýbrž, což se nám jeví být nejdůležitějším výsledkem, že pozemský život jako takový získává nový smysl:

Mládí a stáří, povolání, volný čas a lidská setkání, nemoc, katastrofy i nešťastné náhody se jeví v jiném světle, jakmile jsou spatřovány a prožívány z hlediska myšlenky reinkarnace a karmy. „Náhody“ se pak obvykle ukazují jako smysluplné a utrpení namnoze jako počátek zralosti. Člověk nakonec zjišťuje, že zákon příčiny a následku musí být myšlen nejen od minulosti přes přítomnost k budoucnosti, nýbrž že je neustále doprovázen určitým protiproudem. Ten přichází jakoby „zpředu“, z budoucnosti a působí tak, jak to bylo v náboženském životě minulosti výstižně charakterizováno slovem Prozřetelnost. Také zde by to už neměla být jen „otázka víry“, dle které by takovéto cílené působení bylo pokládáno za možné, nýbrž měla by to být v první řadě otázka poznání. Protože kdo pochopil, že - v mluvě křesťanského náboženství - není pouze Bůh „odplaty“, nýbrž také „milostivý“ Bůh, ten také ví o řízení a doprovázení k cílům, které zpočátku pro vědouce vědomí leží právě tak ve skrytosti jako příčiny současných osudových ran v minulých pozemských životech. Pro obojí, pro následky způsobené minulými skutky vlastního provinění, stejně jako pro skryté pokyny k budoucím cílům je zapotřebí, abychom si vyškolili zvýšenou bdělost. Pak bude také učiněno zadost neplodnému zápasu mezi věděním a vírou. Věděním se stane nosnou silou poznání a víra duševní jistotou v každé životní situaci. Vpravdě věřící je ten člověk, který odhodlaně v žádných osudových situacích neztrácí se zřetele duchovní cíle a jehož srdce v životě jako v umírání je zaměřeno k věčné existenci. Jinak zůstává slepé a marně (slovo „frustrován“ pochází z latinského frustra: marně) tápe po neznámém cíli a upadá v bloudění. Věděním o reinkarnaci tak může významně pomoci k překonávání této bídy dneška.